

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2019-2022

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Petr Bartoška

Revoluční rok 1989 a jeho vliv na ČSSR

Praha 2022

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Vít Rouč Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2019-2022

BACHELOR THESIS

Petr Bartoška

**The revolutionary year 1989 and it's influence on
Czechoslovakia**

Prague 2022

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PhDr. Vít Rouč Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne: 16.5.2022

Jméno autorka: Petr Bartoška

Poděkování

Tímto děkuji panu PhDr. Vítu Roučovi Ph.D. za vedení mé bakalářské práce. Děkuji mu především za jeho odborné rady, cenná doporučení, dohled, a především za čas, který mi při zpracování této bakalářské práce věnoval.

Anotace

Bakalářská práce si klade za cíl poukázat na vliv politických změn v roce 1989, které vedly ke změně priorit zahraniční politiky. V první kapitole je blíže popsána Studená válka a zasazení Československa do tohoto konfliktu. Druhá kapitola se věnuje situaci Československa v období 80. let. V této kapitole jsou rozebrány reformy na našem území, ale také na území SSSR. Je zde vysvětlena změna vztahu mezi ČSSR a SSSR. Třetí kapitola se věnuje Sametové revoluci, kde je popsán podrobný průběh roku 1989. Poslední kapitola obsahuje nové politické směřování ČSSR po době komunismu.

Klíčová slova

Československo, Komunismus, KSČ, Sovětský svaz, Sametová revoluce, manifestace, demonstrace, studená válka.

Annotation

The bachelor thesis aims to point out the impact of political changes in 1989, which led to a change in foreign policy priorities. The first chapter describes the Cold War and the involvement of Czechoslovakia in this conflict. The second chapter deals with the situation in Czechoslovakia in the 1980s. This chapter discusses the reforms in our territory, but also in the USSR. The change in the relationship between the Czechoslovak Socialist Republic and the USSR is explained here. The third chapter deals with the Velvet Revolution, which describes the detailed course of 1989. The last chapter contains the new political direction of the Czechoslovak Socialist Republic after the communist era and the subsequent change of priorities.

Keywords

Czechoslovakia, Communism, KSC, Soviet Union, Velvet revolution, rally, demonstration, cold war.

ÚVOD	9
1 STUDENÁ VÁLKA	11
1.1 Československo v období studené války.....	12
1.2 Poválečné období.....	12
1.3 Nastolení komunistického režimu v Československu.....	14
1.4 Pražské jaro a Sametová revoluce.....	15
2 ČESKOSLOVENSKO V 70. A 80. LETECH	17
2.1 sedmdesátá léta.....	17
2.2 Zahraniční politika.....	19
2.3 charta 77.....	20
2.4 osmdesátá léta.....	20
2.5 reformy.....	21
2.6 POLITIKA ČSSR PO ROCE 1986.....	22
3 REVOLUČNÍ ROK 1989	24
3.1 Palachův týden.....	24
3.2 INICIATIVA MOST.....	26
4 17. LISTOPAD 1989	28
4.1 Národní třída.....	29
5 OBDOBÍ PO 17. LISTOPADU	31
5.1 Sobota 18. listopadu.....	31
5.2 Neděle 19. listopadu.....	31
5.3 Občanské fórum.....	32
5.4 První vlna ústupků.....	34
5.5 Shromáždění na Letné.....	36
5.6 Sobota 25. listopadu.....	36
5.7 26. listopadu.....	36
5.8 schůzka s generálem zachariášem.....	37
5.9 Generální stávka.....	37
5.10 středa 29. listopadu.....	38
6 REVOLUCE NESKONČILA	40

6.1	Pád železné opony	40
6.2	Nová vláda	41
6.3	Václav Havel.....	42
ZÁVĚR		46
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ		47
SEZNAM ZKRATEK		49
SEZNAM OBRÁZKŮ		50

ÚVOD

Téma Sametové revoluce je důležité téma i v dnešní době. Nejen díky svým kontroverzím, ale také díky své hluboko zakořeněné historii a vztahům ve 20. století. Aktualita tohoto historického milníku je nesmírně důležitá pro vývoj dalších generací. Nejen díky bližšímu pochopení československé historie, ale také z hlediska jistého ponaučení. Z historie lze usoudit, že československý národ dokázal bojovat s bezprávím a měl by být nadále odhodlaný převzít iniciativu v boji za svou vlast. V dnešní době jako dva suverénní státy.

Bakalářská práce si klade za cíl seznámit čtenáře s okolnostmi, které vedly ke změně režimu ve dvacátém století. Cílem je také snaha poukázat na fakt, že ke změně systému nevedly jen samotné protesty a manifestace, ale také vývoj na mezinárodním poli a na poli československé politiky. Čtenář by měl být tedy seznámen s komplexními fakty tohoto režimu a na základě těchto faktů si udělat představu o jak složitou dobu se jednalo.

Bakalářská práce je rozdělena do několika kapitol, které si kladou za úkol seznámit čtenáře s oblastmi, které vedly ke změně politického systému. Obsahem těchto kapitol bude nejen historické zasazení a poukázání na historická fakta, ale také na politické změny uvnitř státu a na poli mezinárodním.

První kapitola se zaměřuje na postavení Československa v období Studené války. USA a SSR představují hlavní vítěze druhé světové války, které se odlišovaly nejen v ekonomické síle a výkonnosti, životní úrovni a vojenským profilem, ale také ekonomickým systémem, politickým uspořádáním, vyznávanými hodnotami, ideologií a způsobem života. Ovšem bakalářská práce se v této kapitole zabývá konkrétním obdobím studené války v Československu.

Druhá kapitola si klade za cíl seznámit čtenáře se situací v Československu v době osmdesátých let dvacátého století. Struktura této kapitoly zkoumá toto období z hlediska politického vývoje, kde je kladen důraz na změny politiky SSSR, které tehdejší prezident Gorbačov zavedl. Byly to velmi revoluční myšlenky na historický vývoj tohoto bloku. Gorbačov se především snažil svými činy změnit myšlení

sovětského svazu a docílit tak ukončení Studené války se západem. Jednalo se především o změny politické a ekonomické, které měly dopad i na samotné Československo.

Proto se tato kapitola také soustředí na změny vztahů ČSSR a SSSR a následný vnitřní vývoj našeho státu. Snaha o změnu systému vedení komunistické strany v Československu nepřinesla zpočátku ovoce, neboť vedení strany odmítalo akceptovat Gorbačovovy reformy a zastávalo směr, který byl nastolen před Gorbačovem.

Třetí kapitola této bakalářské práce se soustředí na období Sametové revoluce. Rok 1989 byl velmi obsáhlý z pohledu událostí a změn v samotném státu a světě. Časté manifestace a protesty si kladly za cíl destabilizovat komunistický režim a sjednotit myšlení československé společnosti. Z počátku se tato snaha nevyvíjela dobře a nezdálo se, že by mělo dojít ke kompletní obměně režimu. V průběhu následujících měsíců se manifestace pořádaly častěji a za větší účasti společnosti.

Poslední kapitola si klade za cíl seznámit čtenáře s událostmi po Sametové revoluci. Jedná se o období, kde byl řešen směr, kterým se má Československo vydat. Řešeny zde byly otázky, která osobnost bude hlavou státu a jak bude vypadat samotná strukturalizace politiky. Prezidentem po komunistickém režimu se stal Václav Havel, který se v době Sametové revoluce stal tváří opozice a tváří, která „bojovala“ proti komunismu.

V bakalářské práci jsou jak odborné publikace, tak i historické knihy, které byly sepsány zúčastněnými osobami v Sametové revoluci. Jako doplňkový zdroj jsou zvoleny internetové zdroje, které pouze doplňují obsahovou stránku práce. Jako stěžejní publikace byla zvolena kniha od Františka Emmerta¹. Velmi důležitou publikací, která napomáhala pochopit souvislosti ze širšího pohledu byla kniha od českého politologa profesora Krejčího².

¹ EMMERT, František. *Sametová revoluce: cesta ke svobodě*. V Brně: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2834-3.

² KREJČÍ, Oskar. *Sametová revoluce*. Praha: Professional Publishing, 2014. ISBN 978-80-7431-138-3.

1 STUDENÁ VÁLKA

„Studená válka se od jiných období v moderních dějinách liší ve dvou ohledech: jednak zásadním střetem ideologií (marxismus-leninismus versus liberální demokracie) a jednak vysoce stratifikovanou globální mocenskou strukturou, v níž Spojené státy a Sovětský svaz jasně dominovaly ve srovnání se všemi ostatními státy a tvořily zvláštní skupinu. Měly postavení supervelmoci. Oba uvedené znaky byly nutnými předpoklady studené války. Žádný z nich sám o sobě by nestačil vyvolat líté soupeření na všech frontách, které trvalo téměř 45 let a ovlivnilo všechny oblasti na zeměkouli.“³

Pojem studená válka začal být používán od roku 1946, ovšem na oficiální úrovni byl poprvé vysloven Bernardem Baruchem 16. dubna 1947. Datování studené války od roku 1947 nezpochybňuje zejména ideologická charakteristika vývoje mezinárodní politiky po druhé světové válce mezi SSSR a USA. Hlavní rozpor celosvětového významu je možné spatřovat od samého počátku, kde pramenila dlouhodobá nesmiřitelnost a rivalita mezi oběma vítězi druhé světové války. Vzájemná rozdílnost jejich zájmu byla natolik odlišná, že bylo otázkou času, kdy vzájemná spolupráce proti společnému nepříteli ustoupí do pozadí.⁴

Studená válka trvala tedy od roku 1947 až do rozpadu Sovětského svazu v roce 1991. Sice nepřerostla ve skutečné válečné střetnutí, i když do ní byl zapojen celý svět. Uplatňovalo se zde vznik vojenských koalic, špionáže, propaganda, ekonomické a vojenské soupeření ale i rivalita v rámci sportovních klání. Studenou válku je možné rozdělovat do několika etap níže.

- **Počátek 1. Etapy studené války** (berlínská krize 1948–1949, založení NATO).
- **Počátek 2. Etapy studené války** (první sovětský jaderný výbuch 1949, korejská válka 1950–1953, suezská krize 1956, sputníková krize 1957).
- **Počátek 3. Etapy studené války** (vznik rámce vzájemného zaručeného zničení, karibská krize 1962, vietnamská válka 1965–1973, nástup strategie kontrasty).

³ CHOLÍNSKÝ, Jan. *Studená válka mezi Východem a Západem* [online] 2013 [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/publikace/securitas-imperii/no22/208-234.pdf>

⁴ EICHLER, Jan. *Od Hirošimy po Bělehrad. Válka a mír ve druhé polovině 20. století*. Praha: Charles University in Prague, Karolinum Press. 2014, str. 274. ISBN 9788024622514.

- **Počátek 4. Etapy studené války (Krise euroraket na přelomu 70. a 80. let., 1985 Gorbačovův nástup k moci).**
- **Počátek 5. Etapy studené války (1985: ženevská schůzka, Reagan vs, Gorbačov).**
- **Počátek závěrečné etapy studené války (1987 Washingtonská smlouva a Smlouva o likvidaci jaderných zbraní středního doletu, 9. 11. 1989 bourání berlínské zdi.**
- **Faktický konec studené války (listopad 1990 pařížská konference).⁵**

1.1 ČESKOSLOVENSKO V OBDOBÍ STUDENÉ VÁLKY

Uvedená kapitola se zabývá stručným popsáním postavení Československa v období studené války zejména v poválečném období, nastolení komunistického režimu a období Pražského jara, invaze vojsk Varšavské smlouvy až po Sametovou revoluci.

1.2 POVÁLEČNÉ OBDOBÍ

Všeobecné nadšení, které bylo patrné v Československu z konce druhé světové války, bylo spojeno s hlubokou proměnou dosavadní společnosti. Československo se postupně kvůli vývoji domácí i mezinárodní situace stalo součástí sovětské sféry vlivu, ovšem za akceptace západních mocností.

Na počátku roku 1946 byly připravovány volby do Ústavodárného shromáždění (dále jako ÚNS), jehož cílem bylo vypracování nové ústavy a také fungovalo jako parlament. ÚNS bylo jednokomorové o 300 poslancích, kteří byli voleni v 28 volebních krajích. Volby do ÚNS se konaly 26. května 1946, ve kterých jednoznačně zvítězila KSČ, kde získala 40,17 % hlasů a 93 mandátů, zatímco národní socialisté získali 23,66 % hlasů a 55 mandátů, lidovci 20,24 % a 46 mandátů a sociální demokraté 23,66 % a 37 mandátů. Je více než patrné, že KSČ nejlépe dokázala využít dosavadní situace, a to

⁵ EICHLER, Jan. *Od Hirošimy po Bělehrad. Válka a mír ve druhé polovině 20. století*. Praha: Charles University in Prague, Karolinum Press. 2014, str. 274. ISBN 9788024622514.

zejména za osvobození většiny území Rudou armádou, vyhnání Němců, provedení pozemkové reformy a další sliby týkající se sociálních reforem.⁶

Ovšem ve druhé polovině roku 1946 se začala rychle měnit mezinárodní situace a došlo k rozdělení světa (východ a západ), z nichž jeden byl pod dominancí SSSR a druhý pod USA, což se odrazilo i v rámci vnitropodnikových poměrech evropských států. Například v Itálii nebo Francii došlo k vytlačení komunistů z řad vedoucích pozic a zamezit tak socialistické revoluci. Ve většině států sovětské sféry byly postupně nastoleny režimy odpovídající požadavkům SSSR. Ve druhé polovině roku 1947 se Československo stalo jakousi anomálií sovětského bloku, neboť zde takový režim nebyl nastolen. Československá vláda se snažila sovětskému svazu dokázat, že je oddaným spojencem a nepodnikne, nic proti jejich vůli. A na základě toho pak Československo odmítlo svoji účast v červenci 1947 na americkém Marshallově plánu hospodářské rekonstrukce Evropy, i když původně o něj projevilo zájem. A právě v tento moment si většina nekomunistických politiků uvědomila závislost na Sovětském svazu.⁷

Ovšem KSČ se nikdy nevzdala svého záměru převzetí moci a nastolení socialismu ovšem až do léta 1947 spoléhala na legální – parlamentní cestu. Velké naděje byly vkládány do socialistického bloku, o kterém se KSČ domnívala, že ve volbách v roce 1948 posílí a vytvoří tak vládu bez ostatních stran Národní fronty. Do té doby bylo hlavním cílem KSČ politicky diskriminovat DS (demokratická strana) a ČSNS (Česká strana národně sociální). Ovšem sovětské vedení se na politiku KSČ dívalo spíše kriticky, jako na neperspektivní snahu dosáhnout změny systému evoluční cestou ve spolupráci s levicí sociální demokracie a nedostatečného zastoupení komunistů ve státním a bezpečnostním aparátu. Ovšem KSČ se této myšlenky nevzdávalo a na podzim 1947 se snažilo prostřednictvím tajné policie o zdiskreditování svých politických protějšků. Koncem roku 1947 již bylo jasné, že Národní fronta je v hluboké krizi a strany nejsou schopné se shodnout na minimálním programu a bylo více než patrné, že KSČ usiluje o totální moc. Na základě čehož došlo k vytvoření antikomunistického bloku se snahou vytlačit komunisty z vlády. Pokus o tento státní

⁶ EICHLER, Jan. *Od Hirošimy po Bělehrad. Válka a mír ve druhé polovině 20. století*. Praha: Charles University in Prague, Karolinum Press. 2014, str. 274. ISBN 9788024622514.

⁷ EICHLER, Jan. *Od Hirošimy po Bělehrad. Válka a mír ve druhé polovině 20. století*. Praha: Charles University in Prague, Karolinum Press. 2014, str. 274. ISBN 9788024622514.

převrat se antikomunistickému bloku nepodařil, a to z důvodu uměle vyvolaného skandálu s představiteli DS na Slovensku, masových protestů a pronikání do ostatních politických stran.⁸

1.3 NASTOLENÍ KOMUNISTICKÉHO REŽIMU V ČESKOSLOVENSKU

Jako zásadní mezník je možné uvést transformaci politického a hospodářského systému spojené s datem 25. února 1948. Došlo k jmenování vlády „obrozené Národní fronty“ a byly vytvořeny podmínky pro budování totalitního komunistického režimu. Většina republiky neměla představu, jakou podobu Československo bude nadále mít. Bezprostředně po 27. únoru docházelo k masovým čistkám, tzn. odstranění všech, kteří se neztotožňují s režimem lidové demokracie. Jednalo se o čistky ve státním aparátu, v armádě, policii, zákaz činnosti hercům, zpěvákům, studentů ale i profesorům a spisovatelům. Řada politiků během převratu utekla do zahraničí.⁹

Únorový převrat bezesporu změnil politický systém, neboť nekomunistické strany ztratily členské základy, řada jejich členů přešla do KSČ/KSS, nárůst jejich členů z 1,5 mil. od podzimu 1948 byl až na 2,3 mil. členů. Následně Československá strana národně socialistická se přejmenovala na Československou stranu socialistickou (ČSS) a zapojila se do spolupráce s Komunistickou stranou Slovenska a následně došlo k jejich splnutí, zbývající strany byly rozpuštěny. Dne 9. května 1948 také došlo k dokončení nové ústavy, kde jako vzor sloužila sovětská ústava z roku 1936.

Ústava deklarovala tradiční práva a svobody, nedotknutelnost soukromého vlastnictví, svobodu projevu, tisku, sociální práva na práci, vzdělání, odpočinek atd. Ovšem byla pouze formální. Prezident Eduard Beneš odmítl ústavu podepsat a po volbách 30. května 1948 do Národního shromáždění abdikoval. Novým prezidentem se 7. června 1948 stal Klement Gottwald.¹⁰

⁸ EICHLER, Jan. *Od Hirošimy po Bělehrad. Válka a mír ve druhé polovině 20. století*. Praha: Charles University in Prague, Karolinum Press. 2014, str. 274. ISBN 9788024622514.

⁹ PÁNEK, Jaroslav a TŮMA, Oldřich. *Dějiny českých zemí*. Praha: Charles University in Prague, Karolinum Press. 2018, str. 676. ISBN 9788024639949.

¹⁰ PÁNEK, Jaroslav a TŮMA, Oldřich. *Dějiny českých zemí*. Praha: Charles University in Prague, Karolinum Press. 2018, str. 676. ISBN 9788024639949.

Další období, které je podstatné zmínit je mezi lety 1948–1953, jenž je označované jako „Zakladatelské období komunismu“. V tomto období došlo k vytvoření mechanismů totality ze strany komunistické strany Slovenska, které fungovaly, i když s částečnou úpravou až do zhroutení systému v roce 1989. Toto období je možné hodnotit z hlediska metod komunistického režimu jako nejrepressivnější. Ačkoliv se jedná o historicky obsáhlé období, je možné uvést některé podstatné události. Dále např. schválení Zákona o táborech nucených prací či Zákon na ochranu lidově demokratické republiky z roku 1948. Také byly zřízeny pomocné technické prapory pro politicky nespolehlivé jedince např. kulaky, kněze či západní letce. Docházelo ke znárodnování pozemků i konfliktů s církví. Ovšem komunistický režim plánovitě likvidoval své odpůrce, náboženské představitele ale i nekomunistickou inteligenci. Například společenské organizace jako byl Junák, Sokol anebo Orel byly zakázány. Také v prvním letům režimu docházelo k vykonstruovaným procesům, jež se zaměřovaly na potencionální opozici, jako byli Heliodor Píka či Milada Horáková ale také proti vlastním členům strany. Řada osob byla odsouzena k trestu smrti. K období také bezesporu patří kolektivizace zemědělství. Tedy v období 1949–1953 byla vyhlášena první pětiletka, jejímž úkolem bylo odstranění nerovnosti ve výrobě v Československu.¹¹

1.4 PRAŽSKÉ JARO A SAMETOVÁ REVOLUCE

Období pražského jara je označováno politické uvolnění v Československu v roce 1968. Toto období započalo v roce 1967 na zasedání ústředního výboru strany, jehož tajemníkem byl Alexander Dubček a pokračovalo až do vpádu vojsk Varšavské smlouvy s cílem zastavení započatých reforem. Hlavním cílem reforem bylo uvolnit režim a urychlit proces demokratizace, ovšem uvedený záměr se neseťkal s pochopením na sovětské straně, která odpověděla okupací. Následně pak došlo k normalizaci a vedení komunistické strany znovu nastolilo politické a ekonomické myšlenky z předešlých let. Po invazi následovala vlna emigrace občanů, kteří se nevrátili ze svých dovolených nebo bez povolení opustili republiku. Jednalo se zejména o vzdělané osoby,

¹¹ PÁNEK, Jaroslav a TŮMA, Oldřich. *Dějiny českých zemí*. Praha: Charles University in Prague, Karolinum Press. 2018, str. 676. ISBN 9788024639949.

které v zahraničí získaly politický azyl a povolený k trvalému pobytu a zaměstnání. Alexandr Dubček byl ve své funkci tajemníka strany nahrazen Gustávem Husákem a později byl vyloučen z komunistické strany.¹²

¹² PÁNEK, Jaroslav a TŮMA, Oldřich. *Dějiny českých zemí*. Praha: Charles University in Prague, Karolinum Press. 2018, str. 676. ISBN 9788024639949.

2 ČESKOSLOVENSKO V 70. A 80. LETECH

2.1 SEDMDESÁTÁ LÉTA

¹³70. léta znamenala úpadek československé společnosti do stavu uzavřenosti. Komunistická strana, která byla reprezentována Gustavem Husákem, Vasilem Biľakem, Drahomírem Kolderou a Aloisem Indrym Lubomírem Štrougalem atd. získala za podpory Moskvy vedení státu. Předpokladem k úspěchu byly brány čistky, ke kterým docházelo uvnitř samotné strany, zasáhly celou společnost. Ústřední role byla svěřena bezpečnostním složkám. Tyto složky fungovaly jako jeden z neúčinnějších aparátů pro dohled nad stavem společnosti.

V listopadu 1971 proběhly volby do FS ČSSR, republikových shromáždění a národních výborů všech stupňů. Seznam osob navržených do funkce NF se dočkala přízně přes 90 % všech oprávněných voličů. V této chvíli naznačovalo vše tomu, že se normalizace ubírá správným směrem. Atributem ke kariéernímu postupu v profesi bylo nutné členství v komunistické straně. Pro většinu nestraníků se staly povinné veřejné manifestační projevy souhlasu s režimem. Primárně se jednalo o prvomájové pochody, závodní schůze, ale i účastnit se voleb. Účast byla povinná.

Každý člen společnosti byl posuzován na základě tzv. kádrových materiálů (směsice ideových frází, subjektivních postřehů, ale často také různých udání či nepodepřených vyjádření spolupracovníků či sousedů). Část obyvatel nemohla cestovat do kapitalistických zemí a získat tzv. devizový příslib bylo vázáno na existenci příbuzných či na postavení ve straně. V této době se rozmohl trend trávit čas na soukromých objektech (chata, chalupy).

Režim se v této době snažil vykompenzovat potřeby obyvatelstva tím, že zajistí levnější dostupnější potraviny. Jednalo se také spotřební zboží, což mělo napomoci

¹³ UNIVERZITA PALACKÉHO, Pedagogická Fakulta. *ks.upol.cz* [online]. [cit. 14.4.2022]. Dostupný na WWW: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>

eliminovat nespokojenost. V této souvislosti se často hovoří o tzv. gulášovém socialismu.

I přes tyto snahy byla vidět částečná neefektivnost centrálně plánované ekonomiky. Symbolem této ekonomiky se stalo nedostatkové zboží (elektronika, toaletní papír atd).

¹⁴Tato situace znamenala vznik šedé ekonomiky, podpultového prodeje, veksláctví a dalších negativní jevů, které úzce souvisely s neefektivností tehdejšího hospodářství. Negativním jevem se v rámci makroekonomické sféry stalo narůstající zadlužování Československa vůči kapitalistickým vyspělým státům od počátku 80. let, kdy byly valutové rezervy investovány téměř výhradně do spotřeby obyvatel.

29. května 1975 se stal československým prezidentem Gustav Husák za pomoci FS ČSSR. Funkci prezidenta zastával na dobu 14 let.

Gustav Husák zastupoval dvě nejvyšší státní funkce (pozici generálního tajemníka KSČ a prezidenta republiky). Než mohlo dojít k volbě nového prezidenta, federální shromáždění muselo v květnu 1975 přijmout zákon, který umožňuje zbavit funkce prezidenta, který není schopen vykonávat svůj úřad po dobu delší než jeden rok. Konkrétně se jednalo o případ Ludvíka Svobody, kdy od dubna 1974 nemohl vykonávat funkci prezidenta s ohledem na jeho fyzické zdraví.

V dubnu 1976 proběhl XV. sjezd KSČ ustanovující optimistické hospodářské výhledy 6. pětiletky na léta 1976-1980. V tom samém roce proběhly volby do zastupitelských orgánů. Výsledek voleb opětovně znamenal podporu kandidátek NF (Národní fronty), která přesahovala 99 % voličských preferencí.

¹⁴ UNIVERZITA PALACKÉHO, Pedagogická Fakulta. *ks.upol.cz* [online]. [cit. 14.4.2022]. Dostupný na WWW: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>

2.2 ZAHRANIČNÍ POLITIKA

¹⁵Zahraniční politika Československa se snažila normalizovat vztahy se Spolkovou republikou Německo (SRN). V roce 1973 byly podepsány smlouvy, na jejichž základě došlo k navázání diplomatických styků se SRN a ČSSR. Smlouvy týkající se majetkových otázek (uspořádání po Druhé světové válce) byly uzavřeny v roce 1974 s Rakouskem. Lze usoudit, že se v československá zahraniční politika orientovala v 70-80 letech na zahraniční politiku SSSR. Projevilo se to zejména na vztazích k zemím třetího světa, které Sovětský svaz podporoval (Angola, Mosambik, Chile, Nikaragua, Hnutí za osvobození Palestiny) atd. Československo se snažilo finančně podporovat režimy a nejruznější polovojské skupiny ve zmíněných zemích. a na svém území se snažila tyto skupiny všemožně vzdělávat a školit.

V roce 1975 (Helsinky) se odehrála konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE). Této konferenci se účastnilo 32 zemí mezi nimiž bylo i Československo. Jedním z výstupů konference byla část, která obsahovala respektování lidských a občanských práv, kterou se ČSSR svou ekonomickou realitou a podpisem zavázala dodržovat.

Pro protirežimní opozici znamenal podpis ustanovení KBSE povzbuzení a šanci dále kritizovat normalizační režim. Reakce opozičních sfér byla téměř okamžitá. Ve dnech 6.-7. ledna 1977 (datum vzniku Charty 77) bylo vydáno prohlášení skupiny nazvané Charta 77, které režim vyzvalo k dodržování lidských a občanských práv a umožnit tak otevření demokratických diskusí. Prohlášení Charty 77 signovali jednotlivci s různou politickou orientací včetně reformních komunistů z roku 1968 (Jaroslav Šabata, Milan Hübl atd). Kulturní sféru osobností zastupovali například Václav Havel, Ludvík Vaculík apod.

¹⁵ UNIVERZITA PALACKÉHO, Pedagogická Fakulta. *ks.upol.cz* [online]. [cit. 14.4.2022]. Dostupný na WWW: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>

2.3 CHARTA 77

¹⁶Charta 77 byla reprezentována primárně bývalými členy komunistické strany. Snaha Charty 77 byla, aby členové zastupovali co možná nejrozšířenější spektrum z hlediska profesí. Prvním mluvčím Charty 77 se stal filozof Jan Patočka, kterého následoval Václav Havel a Jiří Hájek (bývalý ministr zahraničí ČSSR).

Rudé právo vydalo dne 12. ledna 1977 článek „Ztroskotanci a samozvanci“. Všichni signatáři Charty 77 byli označeni za spodinu společnosti, reakcionáře, trockisté, agenty imperialismu. Někteří členové Charty 77 skončili ve vazbě (V. Havel, L. Vaculík atd.). Pro zbytek členstva následovaly různé tresty v podobě ztráty zaměstnání, policejního dozor.

¹⁷Perzekuce režimu proti chartistům iniciovaly vznik Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS). Tento výbor měl za cíl pomáhat rodinám postižených. Jako reakce na Chartu 77 byla vytvořena na začátku roku 1977 tzv. Anticharta (československá umělecké obce odsuzující jednání signatářů Charty 77 proti režimu).

Charta 77 fungovala až do listopadu 1989 (zanikla v roce 1992). Charta 77 je brána jako nejvýznamnější opoziční hnutí v normalizačním ČSSR. Za pomoci Charty 77 se šířily tzv. samizdatové tiskoviny, samotná Charta 77 vydávala od roku 1978 samizdatový časopis „Informace o Chartě 77“.

2.4 OSMDESÁTÁ LÉTA

¹⁸Květen roku 1980 znamenal opětovné zvolení Gustava Husáka do role prezidenta. V následujícím roce proběhl XVI. sjezd KSČ, který objevil náznaky, že nedochází k plnění plánu pro růst státní ekonomiky. Události v sousedním Polsku (1980 byl ustanoven nezávislý odborový svaz Solidarita, který vznášel politické požadavky

¹⁶ UNIVERZITA PALACKÉHO, Pedagogická Fakulta. *ks.upol.cz* [online]. [cit. 19.4.2022]. Dostupný na WWW: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>

¹⁷ EMMERT, František. *Sametová revoluce: cesta ke svobodě*. V Brně: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2834-3.

¹⁸ UNIVERZITA PALACKÉHO, Pedagogická Fakulta. *ks.upol.cz* [online]. [cit. 19.4.2022]. Dostupný na WWW: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>

jako omezení cenzury a vlivu komunistické strany atd) značně komunistickou stranu znepokojily.

V prosinci 1981 byl vyhlášen v Polsku výjimečný, který reflektoval důsledek ohrožení „výdobytků socialismu“. Trval až do roku 1983. Tato skutečnost znamenala chladnutí vztahů mezi Československem a samotným Polskem.

Československý režim zastával tzv. Poučení, což znamenalo, že jakékoliv reformy byly brány za krajně nebezpečné. Ohrožení stability komunistického režimu přišlo až z nečekaného místa Sovětského svazu.

2.5 REFORMY

¹⁹Do pozice generálního tajemníka ÚV KSSS nastoupil v březnu 1985 Michail S. Gorbačov. Po příchodu do funkce začal zcela měnit politiku SSSR, která byla svým způsobem revoluční. Hlavní opěrou systému se stala tzv. glasnost' (svoboda slova). Zahájena byla tzv. perestrojka (přestavba). M. S. Gorbačov si uvědomoval zaostalost hospodářství za kapitalistickým světem. Pouze technická oblast nezaostávala za západem. Jednalo se primárně o zbrojení a kosmický systém, který byl na vyšší úrovni než ten západní.

Hospodářské a politické reformy neznamenal demontáž východního bloku, měly za cíl posílit celý systém. M. S. Gorbačov se netajil tím, že výraznou inspiraci pro svou politiku nacházel v reformách československého Pražského jara roku 1968 (demokratický socialismus s lidskou tváří). Glasnost' a politické uvolňování Brežněvovy doktríny si kladlo za cíl vyvolat uvnitř Sovětského svazu a jeho „satelitů“ (Polsko a Maďarsko) pohyby. Tyto události nebylo možné korigovat bez využití armády a bezpečnostních složek od jisté fáze.

Podobu, kterou měl Východní blok po druhé světové válce (Postupimské a Jaltské dohody) se stával více a více nestabilním a šel k zániku. Československo projevilo na základě těchto skutečností jen malou ochotu směřovat tímto novým

¹⁹ UNIVERZITA PALACKÉHO, Pedagogická fakulta. *ks.upol.cz* [online]. [cit. 20.4.2022]. Dostupný na WWW: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>

směrem, který nastolil M. S. Gorbačov. Byla tam až příliš velká podoba, proti čemu bojovali v roce 1968.

V květnu roku 1985 byl opět zvolen prezidentem Gustav Husák. Zásadní událostí této doby se stal XVII. sjezd KSČ z března 1986 potvrzující neměnnost dosavadní politiky.

²⁰V dubnu roku 1986 došlo ke katastrofě na území Sovětského svazu. V ukrajinské černobylské jaderné elektrárně došlo k narušení bezpečnosti. Vybouchlo jádro čtvrtého reaktoru RBMK při běžné kontrole. Touto havárií došlo k šíření radiace po celém území SSSR. Při výbuchu reaktoru hrálo svou roli hned několik faktorů. Prvním byla špatná a zastaralá konstrukce reaktoru, druhým faktorem bylo špatné rozhodování vedoucího bloku. Radioaktivní spad zasáhl okolní země včetně Československa. Média pod kontrolou KSČ však tuto událost zlehčovala, což potvrzovalo snahu nadále usměrňovat tok informací pro veřejnost.

2.6 POLITIKA ČSSR PO ROCE 1986

KSČ se však nemohla primárně ubránit aplikování nové politiky nemohla. Začátkem roku 1987 došlo ke zveřejnění zásad přebudovat hospodářský mechanismus Československa. Tyto zásady se měly stát základním východiskem československé přestavby. Komunistické vedení (V. Biřák, A. Indra, G. Husák atd.) chápalo reformy tak, že jsou neaplikovatelné na československou společnost. K situaci nepřispěl ani fakt, že v dubnu Gorbačov navštívil Československo.

V prosinci 1987 nahradil na postu generálního tajemníka KSČ Gustava Husáka Miloš Jakeš. Opět tímto krokem vydala strana signál, že se nehodlá podřídit nově nastavenému systému.

²⁰ MAGAZIN, Zoom. zoom.iprima.cz [online]. [cit. 25.4.2022]. Dostupný na WWW: <https://zoom.iprima.cz/cernobyl>

V den 20. výročí invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa (21.8.1968) došlo na Václavském náměstí k první větší protirežimní demonstraci od roku 1969. Další demonstrace následovaly 28. října 1988 (den 70. výročí vzniku Československa), kde došlo k zásahu bezpečnostních složek. 10. prosince 1988 se konala první úředně povolená demonstrace (Den lidských práv). V říjnu téhož roku podala demisi federální vláda v čele s Lubomírem Štrougalem. Nastoupila vláda v čele s Ladislavem Adamcem, jehož poradcem byl Oskar Krejčí.

L. Adamec byl jedním z hlavních kritiků dosavadní politiky KSČ a příznivce reformy politické a hospodářské rovinně. Převahou však stále disponoval M. Jakeš a V. Biřák.

²¹V listopadu 1988 byl ustanoven Československý helsinský výbor, který měl za úkol tak jako Charta 77 a VONS sledovat dodržování lidských práv. V čele této organizace stál Jiří Hájek. Protikomunistická opozice byla sledována i na mezinárodní scéně, a to díky uspořádané snídani, která byla sjednána francouzským prezidentem Francoisem Mitterandem s osmi představiteli českého disentu (Václav Havel, Jiří Dienstbier atd.) při příležitosti návštěvy ČSSR dne 9. prosince 1988 pražském francouzském velvyslanectví.

²¹ COMMITTEE, Czech Helsinki. *helcom.cz* [online]. [cit. 25.4.2022]. Dostupný na WWW: <http://www.helcom.cz/cs/o-nas/historie/>

3 REVOLUČNÍ ROK 1989

V lednu roku 1989 proběhlo v Praze několik demonstrací při příležitosti 20. výročí úmrtí Jana Palacha. Trvaly od 15. do 22. ledna a do historie vstoupily pod názvem Palachův týden. Při této události bylo zatčeno přes 800 osob včetně představitelů disentu jako například Václava Havla. Jako reakci na tyto neblahé události podepsalo několik stovek kulturních a vědeckých pracovníků petici, která byla adresovaná Ladislavu Adamcovi (premiér). Cílem této petice bylo požádat o propuštění všech zatčených a odsoudit tak silový zákrok bezpečnosti.

3.1 PALACHŮV TÝDEN

Větší množství ústupků ze strany vedení KSČ, v podobě tolerance k shromáždění, pozastavení rušení zahraničních vysílání, vedly k naději veřejnosti, že tzv. politika glasnosti (otevřenost) proniká do ČSSR. Jisté konkrétní reformy již byly docíleny především v zemích: SSSR, Jugoslávii a Polsku. V Polsku se konaly tzv. kulaté stoly včetně prvních svobodných voleb, které byly v procesu přípravy.²²

Přestože vedení KSČ nijak nebránilo těmto ústupkům, stále se v zásadních otázkách nechtělo smířit se změnami. Normalizační linie byla nadále zachovávána. Gorbačov dal jasně najevo, že nebude podporovat policejní postupy, které byly využívány pro setrvání u moci. Tento krok se však sešel s souhlasem, a zapříčinil částečnou cenzuru projevů Gorbačova.

Ani to však českou veřejnost nepřimělo polevit v boji proti režimu. Jednou z historických příležitostí vyvolat demonstraci bylo 20. výročí smrti Jana Palacha, který se upálil na vzdor proti okupaci Československa. Začátek této události byl podpořen informací o dalším naplánovaném upálení mladého člověka ke dni 16. ledna 1989. Akce

²² EMMERT, František. *Sametová revoluce: cesta ke svobodě*. V Brně: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2834-3.

byla naplánována na 15. ledna okolo druhé hodiny odpolední. Demonstrace byla předem nahlášena národnímu výboru, který reagoval automatickým zákazem.

²³Jako odpověď na svolávanou demonstraci vedení KSČ povolalo přes 1 000 příslušníků *lidových milic* a přes 2 000 příslušníků SNB a jeho známého *pohotovostního pluku*. Dopředu připraveni příslušníci policejních složek vybaveni vodními děly, štíty a psi zaujali pozici ve středu Prahy. Již předem domluvené první shromáždění na druhou hodinu odpolední se setkalo s reakcí policie. Uzavřely se přístupy na horní část Václavského náměstí, což zapříčinilo neuskutečnění vzpomínkového ceremoniálu na Jana Palacha vedený Vlastou Chramostovou. Střet mezi policejními složkami a protestanty si vyžádal první zadržené a zraněné.

V samotný den Palachova činu (16. leden) byla akce daleko více vyostřená, což vedlo k zadržení Václava Havla včetně dalších dvanácti představitelů opozice. Statní bezpečnost tímto krokem chtěla zabránit dalším možným demonstracím, avšak ostatní naplánované demonstrace probíhaly nadále až do soboty 21. ledna.

Použití policejních složek vedlo nejen k útokům na zúčastněné ve formě vodních děl, ale také na obyvatele, kteří neměla nic společného s demonstrací. Tento postup vyvolalo rozhořčení nejen u domácí veřejnosti, ale i v zahraničí. Zveřejňované záběry policejní brutality proti obyvatelům vzbuzovaly silné emoce.

²⁴Na základě policejní brutality členové *Nezávislého mírové sdružení* uspořádali dne 18. ledna protest. Během této demonstrace policie postupovala mírněji než v předchozích dnech. Nicméně o den později tedy 19. ledna (den výročí Palachovy smrti) policie zasáhla nejtvrději, co mohla. Toto vyvolalo přenesení protestů do středočeského kraje. Konkrétně do obce Všetaty na Mělnicku, kde se narodil J. Palach. Celý tento týden věnovaný Janu Palachovi představoval po dvaceti letech nejpočetnější a nejrozsáhlejší vystoupení proti komunistickému režimu. Až události 17. listopadu překonaly tento shluk demonstrací. Mezi členy samizdatu nebyl jen Václav Havel, ale také Petr Placák, Saša Vondra, Stanislav Penc a další.

²³ KREJČÍ, Oskar. *Sametová revoluce*. Praha: Professional Publishing, 2014. ISBN 978-80-7431-138-3.

²⁴ EMMERT, František. *Sametová revoluce: cesta ke svobodě*. V Brně: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2834-3.

V únoru došlo ke vzniku opoziční organizace Obroda (Klub za socialistickou přestavbu), která vzešla z iniciativy reformních komunistů. Ani po těchto skutečnostech se KSČ neodhodlala k radikálnějším změnám. To i za předpokladu neudržitelnosti dosavadních poměrů a pomalého tempa tzv. přestavby.

V červnu 1989 došlo k úpravě federální vlády, což mělo avizovat nové pojetí centrálního řízení ekonomiky posilující samostatnost podniků. Jako náznak nespokojenosti s dosavadním vývojem došlo k sepsání manifestu *Několik vět*. Tento manifest byl publikován v červnu roku 1989. Primárně požadoval urychlit demokratizaci, svobodu slova, propuštění politických vězňů. Byl podepsán více než 40 000 lidmi (například Rudolf Hrušínský, Zdeněk Svěrák, Jiří Bartoška zpěvačka Hana Zagorová atd.).

²⁵Srpnové dny neznamenal nic jiného, než že se rozdělil státní a stranický aparát. Do tohoto rozdělení zapadalo i ministerstvo vnitra. V letních dnech vrcholil souboj mezi těmito zmíněnými. Mnozí se shodují, že tyto události napomohly k určení průběhu Sametové revoluce. Velice podstatné také byl fakt, že někteří, kteří v ideály systému věřili po 40 let, dosáhli názoru, že systém není ideální. Změna takového myšlení vede většinou k rozkolu a chaosu. Přesně v takovémto případě se tak stalo.

3.2 INICIATIVA MOST

²⁶Rozhodování o formě předání politické moci u nás bylo zahájeno dne 18. září 1989. Známa dvojice Michael Kocáb (hudebník) a Michal Horáček (novinář) napsala dopis předsedovi federální vlády Ladislavu Adamcovi. Obsahem dopisu nebyly pouze stanoviska opozice, ale také snaha přivést obě strany ke stolu a celou záležitost prodiskutovat. Tato iniciativa se nazývala MOST. Byla tedy snaha najít a vytvořit

²⁵ KREJČÍ, Oskar. *Sametová revoluce*. Praha: Professional Publishing, 2014. ISBN 978-80-7431-138-3.

²⁶ KREJČÍ, Oskar. *Sametová revoluce*. Praha: Professional Publishing, 2014. ISBN 978-80-7431-138-3.

mechanismy rozprav. Primárním cílem bylo, aby obě se obě strany seznámily se stanovisky každé strany a nedocházelo tak ke zbytečným omylům.

²⁷Zpočátku k těmto rozpravám nedocházelo, neboť dle slov Adamce se předseda vlády obrátil s touto iniciativou na generálního tajemníka UV KSČ Jakeše, který tato jednání odmítl. Až v listopadu došlo k navázání spojení, které mělo elementární vliv při výběru formy předání moci.

Iniciativa MOST pro Ladislava Adamce.

28

Vážený pan
Ladislav Adamec
předseda vlády ČSSR

Vážený pane předsedo vlády !

Na vzedmuté vlně postupně nahromaděných problémů, zapříčiněných spletitostí vnitřních i mezinárodních vztahů a vývojových tlaků, na které v minulosti ne vždy dokázaly osobnosti politického a veřejného života kompetentně a prozíravě reagovat a ve světle rychlého spádu událostí a změn, inspirovaných politikou přestavby, se vytvořila situace charakteristická i mimořádným napětím v naší společnosti. Tento zneklidňující stav podle našeho názoru brání dynamickému a úspěšnému rozvoji přestavby společnosti, ke které se upínají naděje našich národů.

Na pozadí této skutečnosti přirozeně dochází k tomu, že opis ve vleku emocí neřez rozumem jsou posuzovány výroky zastánců toho či onoho názoru ; ne podle konkrétního obsahu, ale s podsouváním sobeckých osobních ambicí a skrytých politických cílů. Verbální střety ovládla spekulace o motivacích, namísto racionální a kulturní diskuse o jednotlivých problémech. To vede k výrazné a často umělé polarizaci některých vrstev společnosti a činí z přirozených diskusních partnerů nepřátele. Rozjíždí se tak další kolo nechvalně známé praktiky 50.let, preferující tvrdého nepřátele. Tato metoda, dnes již překonaná a mezinárodní pokrokovou veřejností odsouzená, napáchala v minulosti nenapravitelné škody a bylo by neprospěšné se k ní vracet.

Na jedné straně často iniciativní, precocivní, vzdělaní, poctiví, nebojácní, a proto pro společnost nepostradatelní lidé připojují svůj podpis k občanskému prohlášení v dobré víře, že bude chápáno jak zni - aby se vzdpětí ze sdělovacích prostředků dozvěděli, že usilují o 'rozvrat společnosti', o 'krvavou lázeň' a o návrat k rannému kapitalismu, zatíženými svízelými typickými pro konec 19. a začátek 20. století. Na straně druhé však mnozí po svých zkušenostech ve skutečnou anahu o pozitivní změnu už nevěří.

Tato nedostatečná anaha o překlenutí prohlubujícího se nedorozumění mezi jednotlivými vrstvami společnosti se stává brzdou přestavby.

Obrázek 2

- 2 -

Znaméná rozdílné pohledy na to, jak společenské změny provádět skutečně existují, tuto paletu názorů však musíme zapojit do služeb přestavby a neomezíme připustit, aby její rozporuplnost vyústila ve zshoubný konflikt a v eliminaci byt i jedině části našeho myšlenkového potenciálu ze společenského dění. V dohledu tak velké naděje, jakou nyní cítíme, by nás takový střet stál příliš mnoho sil. Na této cestě je přešvihající klisvě černobílého myšlení - kdo není s námi, je proti nám - nedonosným břemenem.

Vážený pane ministrský předsedo, díky propagandistické kampani proti 'několika vědám' se mezi účastníci polarizovaných sil nakupily takové bariéry, že již prakticky není možné aby se setkali a pokusili se společně najít řešení a východiska z tohoto problému. Nemohou se sejtí už proto, že zatím neexistuje prostředek pořivající dostatečného kreditu obou stran, který by takové naneštěstí setkní sprostředkoval. Domníváme se, že takový potenciální prostředek nepochybně autority jsou tak jako odsádná v každém národě i u nás nejvýznamnější představitelé kulturní fronty, kteří by touto iniciativou usměrnili svoji touhu stát se konstruktivní silou ve společnosti.

! Dovolujeme si Vám proto informovat o tom, že přicházíme s iniciativou 'MOST', jejímž prostřednictvím budeme usilovat o vytvoření prostorů a mechanismu rozprav mezi účastníci nejzávažnějších myšlenkových proudů. V tomto okamžiku nejdě o to, aby antagonizující síly shlížovaly své stanoviska nebo spolu dokonce souhlasily, ale aby se přímo seznámovaly se stanovisky druhých stran a tak se vyhnuly zbytečným omylům, které mohou přenést jen z nedokonalé interpretace, ale mohou mít nedozírné následky.

Tato iniciativa nemá žádný jiný cíl než ten, který jsme právě popsalí. Je zcela upřímnou anahou o dosažení nové dovně politické kultury a není vědná z naší strany naprosto žádnými podmínkami.

Předkládáme Vám, vážený pane předsedo vlády, cíle programu MOST a po Vašem osobním vyjádření předložíme podpisy reprezentativních účastníků československé kultury, kteří se s myšlenkou MOSTu stotožňují.

Michael K o o 4 b
hudební skladatel
Karlova 12,
110 00 Praha 1
160 00 Praha 6
V Praze dne 16. září 1989

Michal Horáček
publicista
Kladenská 43
160 00 Praha 6
Michal Horáček

Obrázek 1

²⁸ KREJČÍ, Oskar. *Sametová revoluce*. Praha: Professional Publishing, 2014. ISBN 978-80-7431-138-3.

²⁹ KREJČÍ, Oskar. *Sametová revoluce*. Praha: Professional Publishing, 2014. ISBN 978-80-7431-138-3.

4 17. LISTOPAD 1989

Široká veřejnost netrpělivě očekávala na podzim roku 1989 politickou změnu. Přitom však nebylo jasné, zda vlna reforem iniciovaných samotnými komunisty dorazí pozvolna, nebo k tomu bude potřeba dalších masových demonstrací a nátlaků nekomunistické veřejnosti. Toto vyústilo k vytvoření liberální skupiny ve vedení KSČ a SSM. Vzhledem k rychlému spádu událostí v NDR ztratila téměř veškerou moc komunistická strana, kterému se snažila strana předejít.

³⁰Po neúspěšné snaze vytvořit reformní křídlo se KSČ snažila prosadit dílčí ústupky připomínající „perestrojku“. Čehož si samozřejmě veřejnost ihned všimla, a brala jako předzvěst pádu systému. Tehdejší předseda vlády L. Adamec se ucházel o bezvízový styk s Rakouskem, ve Vatikánu probíhalo svatořečení Anežky České vysokoškolská rada SSM v Praze vyjednávala se studenty o manifestaci na Albertově k 50. výročí zavření českých vysokých škol nacisty společně. Tuto událost povolil a poté označil obvodní národní výbor Prahy 2 za mezinárodní den studentstva 17. listopadu. K této akci byl povolen i průvod studentů vedený z Albertova na Vyšehrad až ke hrobu Karla Hynka Máchy. Nikdo však nečekal, že tento průvod se stane skutečným impulsem ke změně systému. Předpokládalo se, že ústřední událostí ke změně systému se stane lednové výročí Jana Palacha v roce 1990. Urychlení tedy nastalo už dříve, kdy policie zorganizovala tvrdý zákrok na Národní třídě, který se později přesunul i na Vyšehrad a Albertov proti manifestujícím studentům. Komunisté tedy k této události přistupovali dvousečně. Povolení události, plánování projevů na jedné straně, na druhé mobilizace policie, která měla zastavit studenty k dosáhnutí centra Prahy.

Již v osm hodin ráno byla vyhlášena mimořádná vojenská akce v Praze. Jištění situace měl mít na starosti pohotovostní pluk SNB a jednotka „červených baretů“. Zajímavé je, že v průběhu těchto událostí nebyl přítomen v Praze sám generální tajemník UV KSČ Milouš Jakeš, který odcestoval do rekreačního sídla na Orlíku.

³⁰ EMMERT, František. *Sametová revoluce: cesta ke svobodě*. V Brně: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2834-3.

Manifestace začala čtvrtou hodinou odpolední před patologickým ústavem na Albertově v počtu patnácti tisíc studentů a občanů. Vzhledem k danému počtu bylo na této akci zaznamenána nejvíce protivládních transparentů, což evokovalo předzvěst lidové revoluce. Mezi prvními s projevem byl Josef Šárka, který burcoval lid heslem „Studenti nedejte se!“ Poté si vzal slovo Miroslav Katětov, zástupce akademické obce. Zajímavé je, že projevy nezávislých studentů vzbuzovali velký ohlas, například Martin Klíma, který přišel s heslem „za svobodu se musí bojovat“. Součástí této manifestace byla také minuta ticha, která byla věnována čínským studentům povražděným při protestu v Pekingu (červen 1989). Po časové ose kolem páté hodiny odpolední se vydal dav na Vyšehrad. V průběhu pochodu se v ulicích skandovalo „Ať žije Havel“, „Jakeš ven!“ a „Svobodné volby“. V této době ještě policie nečinně přihlížela a nezasahovala. O pár hodin později tedy ve čtvrt na sedm večer byla u hrobu Karla Hynka Máchy na Vyšehradě oficiální část ukončena. Poté měl být dav spontánně veden do centra města.

4.1 NÁRODNÍ TŘÍDA

³¹Po skončení oficiální části na Vyšehradě se několikatisícový dav rozhodl přesunout do centra Prahy, konkrétně tedy na Václavské náměstí a Opletalovy ulice. V průběhu přesunu toho davu, který nabíral na objemu připojováním kolemjdoucích a nových studentů se jim do cesty postavil policejní kordon. Ten měl za úkol zatarasit cestu přes Vyšehradskou ulici. To se však nepovedlo a dal bariéru prorazil. Cesta pokračovala podél nábřeží Vltavy, kdy studenti zvolávali „Přidejte se k nám“ až k Národnímu divadlu.

Kolem čtvrt na osm byly bezpečnostní složky uvědoměny na blížící se dav, kterému měli zabránit k postupu do centra a na Pražský hrad. Most Legií byl okamžitě zatarasen kordonem policistů, což mělo za následek změnu směru průvodu přes Národní třídu. První část Národní třídy vypadala vcelku volně, další části (ulice Spálená, na Perštýně) už byly velmi dobře zabezpečeny policejními oddíly. Tyto oddíly byly tvořeny *pohotovostním plukem SNB* s plexisklovými štíty. Vzhledem k uzavření ulic se

³¹ EMMERT, František. *Sametová revoluce: cesta ke svobodě*. V Brně: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2834-3.

průvod před kordonem zastavil a první řady se posadily na zem. Celou tuto skutečnost umocňovaly pokřiky „Máme holé ruce!“, „Svobodu!“, „Ať žije Havel!“. Nutno zmínit, že během popěvků nebyl zaznamenán ani jeden incident, kdy by studenti napadli člena policejního pluku.

Mezitím této situace využily jednotky SNB, které uzavřely další ulice zprostředkující rozptýlení davu. Byly to ulice Mikulandská a Voršilská. Čím dál více policejních jednotek se snažilo dav rozdělit tím, že obsadí okolí Národního divadla. To znamenalo pevné sevření studentů ze všech stran.

³²Zhruba ve čtvrt na devět večer se policejní pluky daly do pohybu. Tím byla zapříčiněna tlačence, která znamenala fyzické násilí ze strany policie. Dav se na to snažil reagovat alespoň zvoláváním „Nechte nás odejít“. Ze strany policie byl tento zásah absolutně bezprecedentní, neboť dav nebyl nijak agresivní. Na zemi leželo nespočet zraněných, někteří v bezvědomí. V jednu chvíli byly naštěstí otevřeny již zmíněné ulice, kterými poté mohli lidé proběhnout a utéct. Nicméně podél těchto ulic byli stále připravení policisté, kteří fyzicky napadali probíhající pěstmí, obušky. Nejhorší jednotkou na tomto zásahu byla jednotka červených baretů, která byla vycvičena v bojovém umění. Později bylo zjištěno, že se jednalo o skupinu tajné policie OZU (Odbor zvláštního určení). Studenti se před nimi nemohli ukrýt do žádného prostoru v domech. Domy byly prohledávány a studenti, kteří se našli byli zpět dotaženi na ulici, kde byli zmláceni.

Informovanost obyvatel se začala zlepšovat. Dokonce se zpráva o policejním zásahu a brutalitě tentýž večer šířila stanicí Svobodná Evropa. Vzhledem k tomu, že se jednalo o den padesátého výročí poprav českých studentů a zavření vysokých škol nebylo pro veřejnost těžké spojit si, že se studenti opět stali obětí policejní zvůle.

³² EMMERT, František. *Sametová revoluce: cesta ke svobodě*. V Brně: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2834-3.

5 OBDOBÍ PO 17. LISTOPADU

5.1 SOBOTA 18. LISTOPADU

Den po 17. listopadu se zpráva o policejním zásahu a smrti jednoho či více studentů začala rozléhat Prahou. Ujal se název „masakr na Národní třídě“. Jen pár hodin po policejním zásahu se studenti z DAMU rozhodli podat návrh na týdenní stávkou vysokých škol a studentů. Dopoledne byl ustanoven stávkový výbor. Během víkendu se už k tomuto návrhu přidaly i další vysoké školy pražské a po víkendu už se přidaly střední školy, vysoké školy z celého Československa.

Jednalo se o údajnou smrt studenta Martina Šmída. Tuto zprávu předal Petr Uhl rozhlasové stanici *Svobodná Evropa*. Zpráva měla obsahovat informaci, že při stávce byl ubit člověk. Jednalo se však pouze o příslušníka Státní bezpečnosti Ludvíka Zifčáka, který po úderu ztratil vědomí na okamžik.

5.2 NEDĚLE 19. LISTOPADU

³³Velmi důležitou událostí tohoto dne byla schůzka mezi iniciátory MOST a tehdejšími premiéry L. Adamcem. Vše začalo telefonickým rozhovorem mezi Oskarem Krejčím a Michalem Horáčkem, na jehož základě byli přijati k L. Adamcovi. Hlavním tématem rozhovoru bylo čtení 5. dokumentu iniciativy MOST. L. Adamec poukázal na fakt, že pokud bude početnější shromáždění demonstrantů (několik set tisíc), spatřil by naději na změny i on sám. Adamec taktéž sdělil, že jeho projevy jsou cenzurované J. Fojtíkem, proto nemohl přislíbit zveřejnění 5. dokumentu.

³³ VLČEK, Tomáš. *totalita.cz* [online]. [cit. 27.4.2022]. Dostupný na WWW: http://www.totalita.cz/1989/1989_1126.php

³⁴Celkové završení týdne probíhalo v duchu spontánnosti. Scházely se spontánně tisíce lidí, aby zapálili svíčky a skandovali protivládní hesla. Proti těmto akcím policie už dále nezasahovala. Jediné, co policie hlídala, byla cesta k Pražskému hradu.

Nedělní večer znamenal zrušení divadelních představení. Namísto toho tato divadla pořádala diskuse s veřejností, kam byli pozváni zástupci studentů a také opozice.

³⁵S rostoucím napětím byla zasažena i státní moc. V odpoledních hodinách na sjezdu *Českého svazu ochránců přírody* se držela minuta ticha za mrtvého studenta. Český svaz ochránců přírody tehdy odsoudil zásah moci proti demonstrantů, (17. listopad) a podpořila požadavky studentů.

Policejní zásah byl odsouzen i socialistickou stranou a SSM. Na základě těchto dnů byla zrušena cenzura u deníků *Svobodné slovo a Mladá fronta*. Byly tak plánovány první svobodné výtisky od roku 1968. Slovo si vzal předseda české republikové vláda František Pitra, který se snažil obhajovat zákrok na Národní třídě a vyvracel také zvěsti, že se na zásahu podílela armáda. Byla snaha vyvrátit informaci o smrti studenta Martina Šmída. Stejně datum znamenalo také vznik *Občanského fóra v Činoherním klubu* (koordinační centrum sametové revoluce).

5.3 OBČANSKÉ FÓRUM

³⁶Občanské fórum vzniklo v neděli 19. listopadu v pražském Činoherním klubu, které bylo charakterizováno jako občanské hnutí reprezentující nekomunistickou část

34 EMMERT, František. Sametová revoluce: cesta ke svobodě. V Brně: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2834-3

35 OCHRÁNCŮ PŘÍRODY, Český Svaz. csop.cz [online]. [cit. 27.4.2022]. Dostupný na WWW: http://www.csop.cz/index.php?cis_menu=1&m1_id=1001&m2_id=1062&m_id_old=999Začátek formulářeKonec formuláře

36 VLČEK, Tomáš. totalita.cz [online]. [cit. 27.4.2022]. Dostupný na WWW: <http://totalita.cz/vysvetlivky/of.php>

společnosti. Toto fórum mělo od začátku ambice stát se „mluvčím“ nemluvicí veřejnosti a být tak oponentem pro dialogy se státním aparátem. Chtělo se stát taktéž organizátorem protestů od 20. listopadu. Vytýčené úlohy, které si toto fórum předsevzalo plnit.

Fórum bylo založeno předními představiteli dvou malých nekomunistických stran v Národní frontě (lidovci a socialisté), zástupci církvi a kulturního života. Všechny vrstvy společnosti byly zainteresovány do tohoto fóra.

Díky založení Občanského fóra se doposud nepočtená a nejednotná opozice změnila v početné a silné lidové hnutí. Po několika dnech byla struktura doplněna natolik, že muselo vzniknout Koordinační centrum jako ústřední orgán, který určoval taktiku a formuloval požadavky veřejnosti vůči komunistické složce.

³⁷První revoluční týden znamenal spontánní vznik organizací OF po celém území Československa (na území Slovenska byla obdobná organizace s názvem *Veřejnost proti násilí*). Do hnutí se zapojoval každý, kdo se neztotožňoval s aktuální situací a podporoval demokratizační, nenásilné úsilí. V té době ještě OF nemělo vytvořený politický program. V počátku tedy bylo hlavním cílem sledování obnovy demokracie nenásilnou cestou skrze celonárodní dialogy.

K fóru se nepřipojil Socialistický svaz mládeže (SSM), který první dny také podporoval změny, ale záhy ztratil na významu. Samovolně z něj vystupovali studenti. Součástí tohoto aparátu se nestalo ani komunistické Demokratické fórum.

Občanské fórum bylo pod napětím i některých studentů, kteří měli pocit, že si OF nárokuje roli jediného mluvčího revoluci, kterou přitom vyvolali sami studenti. Tato skupina studentů měla z hlediska vize daleko radikálnější názory, než jak je OF předkládalo vládě a veřejnosti. Konflikty však nevyškalovaly do vážnější míry. Byla teda rozdělena dvě centra mezi koordinační (Špálova ulice) a koordinační centrum studentských stávkových sborů (divadlo disk).

³⁷ EMMERT, František. *Sametová revoluce: cesta ke svobodě*. V Brně: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2834-3

Až po ukončení demokratizačního úsilí na přelomu 1989-1990 se Občanské fórum doopravdy přeměnilo do politického hnutí. V červnu 1990 vyhrálo první svobodné volby. Z hlediska federální úrovně utvořilo vládní koalici se slovenskou *Veřejností proti násilí*. Rok poté bylo toto fórum rozděleno na tři celky: Občanské hnutí, Občanská demokratická strana (ODS), Občanská demokratická aliance (ODA).

5.4 PRVNÍ VLNA ÚSTUPKŮ

³⁸Události, které již proběhly způsobily masivní nátlak veřejnosti. Výše zmíněné vysoké školy stávkovaly za doprovodu středních škol a divadel. Centrum Prahy bylo v obležení statisíců lidí, výlohy a různé části domů byly polepené protestními letáky. Ústřední výbor KSČ, který patřil stále k nejvyšším stranickým orgánům předesílal, že má celou situaci pevně pod kontrolou. Pouze tehdejší předseda vlády Ladislav Adamec pochopil, že bude nejlepší vést dialog s opozicí. To nezpůsobilo nic jiného, než rozkol mezi stranickou a státní složkou komunistické moci.

³⁹Tedy v úterý 21. listopadu se zástupci OF (občanské fórum) spolu se studenty sešli na úřadě předsedy vlády za účelem první schůzky. OF vzneslo požadavek Oskaru Krejčímu (poradce premiéra), že OF nebude jednat bez přítomnosti Václava Havla. Nicméně ani tato skutečnost názor Ladislava Adamce nepřesvědčila k diskusi s Václavem Havlem. Václav Havel tedy vpuštěn nebyl a byl donucen počkat před úřadem, díky čemuž museli vést debatu s premiérem J. Bartoška a J. Ruml. Tato schůzka ovšem přinesla první pozitivní výsledky, protože se Adamec zaručil, že proti demonstrantům nebude použita hrubá síla.

Pro nadcházející demonstrace byla dokonce využita Československá televize, která vysílala živé vstupy z Václavského náměstí. Tato událost napomohla k řádné informovanosti regionů, které nebyly zcela srozuměny se situací. Cenzura tak byla naprosto zdecimována.

³⁸ EMMERT, František. *Sametová revoluce: cesta ke svobodě*. V Brně: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2834-3

³⁹ REVOLUCE, Deník. *denikrevoluce.cz* [online]. [cit. 29.4.2022]. Dostupný na WWW: <https://www.denikrevoluce.cz/cs/day/1989-11-21>

Občanské fórum nejevilo absolutně žádný zájem vést debaty s prezidentem a Ústředním výborem, neboť již na začátku revoluce byli odsunuti do pozadí. Jediná faktická žádost spočívala v zrušení vedoucí úlohy strany v ústavě. Toto bylo předesláno vládě a *Federálnímu shromáždění*. Ústřední výbor a prezident v tomto jednání nemělo žádnou úlohu.

Jednání však proběhla s premiérem L. Adamcem. Na vznik tohoto jednání se podílel z velké části O. Krejčí (poradce premiéra), který navrhl datum jednání na 21. listopadu. Hlavním cílem schůzky bylo připravit pana premiéra na schůzku s veřejností. Občanskou veřejnost na odpolední schůzce zastupoval Jan Ruml, neboť premiér neschválil jednat s Václavem Havlem, který byl navržen OF a iniciativou MOST. Premiér se na tomto meetingu zaručil, že nebude použito jakékoliv násilí na stávkujících.

⁴⁰21. listopad byl doprovázen bojem uvnitř KSČ mezi skupinou, která nepřipouštěla jakékoliv změny, a liberálním křídlem, které naopak připouštěla změny, které by zabránily ztrátě moci KSČ ve státě. V pátek 24. listopadu došlo na mimořádném zasedání Ústředního výboru k složení funkce Miloušem Jakešem. Snaha o dosazení Lubomíra Štrougala na místo Milouše Jakeše ztroskotala a na toto místo byl dosazen nevýrazný Karel Urbánek. S Jakešem taktéž odstoupilo celé předsednictvo ÚV KSČ a bylo dosazeno nové. Tímto byl splněn první ze sedmi požadavků studentů z 19. listopadu. Lidé se tak vydali do ulic slavit. Pokud si toto více rozebereme, zjistíme, že to nebylo natolik zásadní pro stranu. Neznamenal to vítězství liberálů. Do nového předsednictva strany byl dosazen M. Štěpán, který byl zastáncem tzv. „tvrdé ruky“.

Ani po 24. listopadu nepolevovala snaha komunistické strany oslabit stávkující a jejich hnutí, a jejich snaha byla nadále udržet moc. V jednu chvíli dokonce kolovala zpráva za pomoci sdělovacích prostředků, že studentská stávka by měla skončit po 26. listopadu. Strana se snažila zabránit generální stávce.

⁴⁰ EMMERT, František. *Sametová revoluce: cesta ke svobodě*. V Brně: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2834-3

5.5 SHROMÁŽDĚNÍ NA LETNÉ

⁴¹Víkend 25. a 26. listopadu znamenal vrcholení protestů. Očekávalo se, že se demonstrace zúčastní i lidé, kteří nebydlí v Praze, proto byly víkendové manifestace pořádány na Letenské pláni. Čísla byla neskutečná! V oba víkendové dny bylo na Letné přes půl milionů demonstrantů. Některé odhady dokonce datovaly přes 800 000 lidí. Manifestace moderoval Václav Malý.

5.6 SOBOTA 25. LISTOPADU

⁴²V katedrále sv. Víta probíhalo svatořečení Anežky České. Kardinál F. Tomášek dokonce prohlásil, že církev stojí za veřejností. V době, kdy na Letné probíhaly manifestace zasedala vláda, která navrhla zainteresovat nekomunisty do *Národní fronty*. Navrženo bylo také jmenování vládního zmocněnce za účelem vyjednávání se studenty a opozicí. Prvním zmocněncem ze tří se stal Marián Čalfa, který byl reformní komunist. Později se stal předsedou vlády *národního porozumění*. Byla tak sjednána další schůzka, na které už byl přítomen V. Havel.

Gustav Husák byl dotlačen k ústupkům, kdy zastavil trestné stíhání disidentů. Večer byla navržena abdikace tajemníka pražského stranického výboru M. Štěpána. Toto představovalo postoj, že změny budou nevyhnutelné.

5.7 26. LISTOPADU

⁴³V nedělních dopoledních hodinách (26. listopad) došlo k historickému setkání federální vlády, Národní fronty se členy OF na neutrální půdě v *Obecním domě*. Jednalo se o vůbec první setkání mezi Václavem Havlem a Ladislavem Adamcem. Vláda přistoupila na další požadavky OF doplněnými studenty. Bylo zde slíbeno ustanovení vyšetřovací komise, která měla na starost 17. listopad. Měli být propuštěni političtí

⁴¹ EMMERT, František. *Sametová revoluce: cesta ke svobodě*. V Brně: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2834-3

⁴² EMMERT, František. *Sametová revoluce: cesta ke svobodě*. V Brně: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2834-3

⁴³ KREJČÍ, Oskar. *Sametová revoluce*. Praha: Professional Publishing, 2014. ISBN 978-80-7431-138-3.

vězni. Tento den také znamenal konec iniciativy MOST, která zorganizovanou schůzkou s vládou svůj cíl splnila. Mezi další podmínky, které si OF kladlo bylo, aby odstoupil první tajemník ÚV KSČ v Praze Miroslav Štěpán, následovaný ministrem vnitra Františkem Kinclem.

⁴⁴Předsedovi vlády Adamcovi bylo umožněno vystoupit na Letné, kde byl během projevu bez milosti vypískán. Přitom v projevu bylo zakomponováno, že vláda je připravena akceptovat všechny požadavky veřejnosti. Jeho přítomnost však neznamerala nic jiného než vítězství Sametové revoluce. Fórum v tento den také zveřejnilo svůj program, který usiloval o svobodné volby, neznamenal, že by OF chtělo získat moc.

5.8 SCHŮZKA S GENERÁLEM ZACHARIÁŠEM

⁴⁵V tento den proběhla jedna z nejdůležitějších, a ne tolik známých událostí listopadových dnů. Na pořadu dne byla zákulisní schůzka mezi Michalem Kocábem, Václavem Klausem a generálem Mojzírem Zachariášem. Obě tyto strany měly dojít k závěru, že v případě rozkazu potlačit revoluci armádou generál Zachariáš neuposlechne rozkaz a armáda zůstane v nečinnosti. Co se týče vybrání právě generála Zachariáše, v té době měl právě tento generál přímo velel bojovým jednotkám. Měl tedy větší pole působnosti než ministr obrany. Schůzka měla za účel, aby se z víceméně poklidné revoluce nestalo krveprolití a občanská válka.

5.9 GENERÁLNÍ STÁVKA

⁴⁶Podle událostí, které se v této době (24-26. listopad) udály fakticky přišla postnormalizační KSČ o svou moc. Všechny body, které byly navrženy OF a studenty strana slíbila splnit, nicméně ohledně zrušení vedoucí úlohy se stále stavěla

44 EMMERT, František. Sametová revoluce: cesta ke svobodě. V Brně: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2834-3.

45GAZDÍK, Jan. Idnes.cz [online]. [cit. 7.5.2022]. Dostupný na WWW: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/1989-tanky-zastavila-schuzka-s-generalem.A071113_142943_domaci_nad

46 EMMERT, František. Sametová revoluce: cesta ke svobodě. V Brně: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2834-3.

rezervovaně, ačkoliv tento krok také časem akceptovala. Komunistické vedení se stále upínalo k myšlence, že by generální stávka nemusela vyjít podle představ. Což by mohlo znamenat odvolání se na „mlčící listinu“, která nesouhlasí s požadavky OF.

Aby opozice zabránila neúspěchu generální stávky, musela na svou stranu získat dělníky z odlehlých regionů (severní Čechy, severní Morava atd), čehož se snažila docílit od začátku týdne (20 listopad). Tím by tato stávka působila celostátně. Vysílání studentů a delegátů zpočátku nemělo takový úspěch, neboť tyto osoby ředitelé závodů nepouštěli dál. Velkou změnou v uvažování ředitelů byl až onen víkend, ve kterém se hovořilo o účasti dělníků na manifestacích. V neděli už boj o dělníky dosáhl svého bodu.

Začátek generální stávky 27. listopadu doprovázely zvuky sirén v pravé poledne. Stávky se zúčastnilo $\frac{3}{4}$ zaměstnanců z celého Československa, kteří přerušili kolem dvanácté a čtrnácté hodiny svou práci. Stávka byla umocněna demonstranty, kteří zaplňovali centra měst. Nakonec stávka končila s tím příslibem, že strana splní všechny body stávkářů. OF vydalo prohlášení o ukončení stávky s tím, že bude nadále kontrolovat důsledné plnění příslibených požadavků.

⁴⁷Úterý 28. listopadu byla naplánována další schůzka mezi zástupci vlády a OF, kde Adamec příslibil zrušení vedoucí úlohy strany.

5.10 STŘEDA 29. LISTOPADU

⁴⁸Středa 29. listopadu znamenala vítězství Sametové revoluce. Federální shromáždění zrušilo články v ústavě, které ustanovovaly vedoucí úlohu KSČ. Dále byl zrušen článek, který klade monopolní postavení marxismu-leninismu ve výchově a vzdělání. Ustanovena byla také komise, které měla prošetřit události ze 17. listopadu. A. Indra, který byl tehdejší předseda parlamentu rezignoval.

⁴⁷ EMMERT, František. *Sametová revoluce: cesta ke svobodě*. V Brně: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2834-3

⁴⁸ REVOLUCE, Deník. *denikrevoluce.cz* [online]. [cit. 12.5.2022]. Dostupný na WWW: <https://www.denikrevoluce.cz/cs/den/1989-11-29>

Večer dne 29. listopadu probíhal v televizi projev premiéra Adamce, na kterém veřejně slíbil doplnění vlády o nekomunisty do státních sfér (parlamentní kooptace). Proběhlo první veřejné přehodnocování událostí ze srpna 1968. Vyslovení souhlasu Adamce bylo také spojeno s jednáním s Moskvou o ukončení dočasného pobytu sovětských vojsk na území Československa.

6 REVOLUCE NESKONČILA

⁴⁹Sametová revoluce trvala celých deset dnů, ve kterých propukaly demonstrace, studentské stávky včetně generální stávky zvítězila 29. listopadu 1989. Nicméně vysokoškolští studenti stále pokračovali ve stávce až do samotného zvolení Václava Havla prezidentem dne 29. prosince. Bylo to z důvodu obav, že by se komunistický režim mohl znovu vzkřísit.

Občanské fórum se za doprovodu slovenského ekvivalentu Veřejnost proti násilí (VPN) snažilo vyjednávat s vládou a dalšími o jejich participaci na řízení státu, neboť po zrušení vedoucí úlohy KSČ nebylo vyplněno její místo. V parlamentech byli dosazeni noví poslanci, mezitím opozice začala pronikat i do nižších orgánů státní sféry.

Společná strategie OF a VPN byla dosadit nekomunisty do nové vlády tak, aby tato skupina převažovala. Jak OF deklarovalo, že nebude usilovat o jakoukoliv moc ve státě, tak z důvodu malého množství nekomunistických stran samo se toto fórum přetvořilo v politické hnutí. V roce 1990 se zúčastnilo svobodných voleb.

Začátkem prosince (3. prosince a 7. prosince) opět propukly manifestace, které měly za úkol podpořit OF a VPN k dosažení jejich cílů. Jednání neměla za úkol sestavit pouze novou vládu, ale také mělo přispět k rozpuštění *lidových milic*.

6.1 PÁD ŽELEZNÉ OPONY

⁵⁰Jako začátek se bralo zpřístupnění hranic s Rakouskem, což neznamenal nic jiného než, že se české země a Slovensko navrací do Evropy. Dne 30. listopadu byly zrušeny výjezdní doložky. Kvůli kterým nemohli občané vycestovat do ciziny (primárně západ). Rakousko okamžitě zaujalo kladný postoj k této situaci a dne 4. prosince zrušila vízovou povinnost pro československé obyvatele. Velmi zajímavé je také to, že

⁴⁹ EMMERT, František. *Sametová revoluce: cesta ke svobodě*. V Brně: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2834-3

⁵⁰ EMMERT, František. *Sametová revoluce: cesta ke svobodě*. V Brně: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2834-3

Rakousko zvýhodňovalo obyvatele ČSSR jak jen mohlo (slevy v centrech, infolinky atd).

6.2 NOVÁ VLÁDA

⁵¹Pokud by měla být sametová revoluce rozfázována, tak začátek poslední fáze by byl jednoznačně vznik vlády národního porozumění (10.12.1989). Později podpořeno zvolením Václava Havla do funkce prezidenta (29.12.1989).

OF a VPN už nadále nebyly v opozici, nýbrž se podílelo vytvořit novou vládu společně s ministry z KSČ. Zmíněný post ve funkci prezidenta nebyl obsazený z důvodu abdikace G. Husáka dne 10. prosince. Do dvou týdnů tedy musel být zvolen nový prezident, což deklarovala samotná ústava. 10. prosinec je tedy brán jako začátek „demontáže“ komunismu v Československu.

Nikdo si nedovede představit, s čím se potýkala společnost v této době. Z mezinárodního pohledu docházelo v každém státu poblíž Československa k transformaci. Bourání berlínské zdi, rozebírání kovových plotů, zpřístupnění Rakouska apod. Docházelo také k odstraňování soch, rudých hvězd, zkrátka čehokoliv, co by bylo úzce spjaté s komunismem. Restrukturalizací procházelo i školství, ve kterém se rušily některé učebnice, neklasifikování občanské nauky. Katedra marxismu-leninismu byla zrušena. Dokonce i ruština jakožto jazyk ztratila své monopolní postavení povinného cizího jazyka.

Z hlediska policejního aparátu byla pozastavena činnost Státní bezpečnosti (StB) a lidových milic. Nešlo jen o odstavení těchto aparátů, ale také se muselo předejít likvidaci zaevidovaných dokumentů, proto byly vytvořeny studentské skupiny, které zabráňovaly ničení dokumentů.

Tato fáze neznamenal jen vítězství, ale také i díky volbám byla společnost v neklidu, neboť se vyrojily první skeptické ohlasy, že i Fórum jde o dosažení moci.

⁵¹ EMMERT, František. *Sametová revoluce: cesta ke svobodě*. V Brně: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2834-3

Nezbytná součást demontáže systému byla i přeměna samotné strany KSČ, kde při mimořádném sjezdu zvítězili liberalisté.

6.3 VÁCLAV HAVEL

⁵²Václav Havel se narodil 5.10.1936 v Praze do podnikatelské rodiny. Děda Václava Havla byl československý diplomat Hugo Vavrečka.

⁵³V roce 1951 začal studovat obor chemický laborant na pražské Střední všeobecně vzdělávací škole pro pracující. Školu studoval večerně na ekonomické fakultě ČVUT. Jeho pokus přestoupit na filmovou fakultu AMU nebyl úspěšný. Tento pokus přestoupit znamenal ale také to, že nebyl přijat nazpět na ČVUT.

Po své vojenské službě (1957-1959) pracoval jako jevištní technik v Divadle ABC a následně také v Divadle Na zábradlí. V roce 1963 byla uvedena v druhém zmíněném divadle jeho divadelní hra *Zahradní slavnost*. V roce 1964 se oženil se svou první ženou Olgou Šplíchalovou.

Během pražského jara se stal Václav Havel důležitou osobností liberálního, nekomunistického křídla. V červnu roku 1967 na IV. Sjezdu československých spisovatelů pronesl projev, kde kritizoval tehdejší cenzurní praktiky. Toto znamenalo, že byl na příkaz ÚV KSČ vyškrtnut z kandidátky vedení svazu. V březnu 1968 se připojil k otevřenému dopisu sto padesáti spisovatelů a kulturních pracovníků směrem k ÚV KSČ a v dubnu uveřejnil v Literárních listech text, ve kterém požadoval ukončení mocenského monopolu KSČ a zavedení systému politických stran.

Na podzim 1968 se Havel stal členem ústředního výboru Svazu československých spisovatelů. Tento svaz v červnu 1969 protestoval proti okupační politice a cenzuře. Brzy byl ale komunisty potlačen a jeho členové nemohli publikovat svůj obsah.

⁵² Václav Havel, 2015. komunismus.eu. <http://komunismus.eu/vaclav-havel/> (accessed May 12, 2022).

⁵³ TOUŠEK, Petr. *rexter.cz* [online]. [cit. 12.5.2022]. Dostupný na WWW: https://www.rexter.cz/rubriky/politika/prezident-vaclav-havel-zi-votopis-a-dila_266.html

Potlačení pražského jara znamenalo konec Václava Havla v divadle a jeho díla se v Československu přestala hrát. Díky svému proslavení v cizině obdržel v roce 1968 Velkou rakouskou státní cenu za evropskou literaturu. O rok později získal cenu Obie za hry *Vyrozumění* a *Ztížená možnost soustředění* v New Yorku.

V roce 1972 podepsal petici spisovatelů, která požadovala propuštění politických vězňů. V roce 1975 založil samizdatovou ediční řadu pro nezávislou literaturu *Expedice*. Napsal také otevřený dopis tehdejšímu prezidentu Gustávu Husákovi, poukazoval na zoufalý stav české společnosti v době normalizace.

V roce 1976 komunistický režim uvěznil čtyři umělce z okolí skupiny *The Plastik People of Universe*, tehdy se Václav Havel a Jiří Němec postavili za jejich obranu. Vyvolali tím vlnu solidarity světové veřejnosti i domácího disentu, na které vznikla občanská iniciativa **Charta 77**, která se angažovala v oblasti lidských práv. Havel se stal jedním z prvních mluvčích Charty a následkem toho strávil v první polovině roku 1977 pět měsíců ve vyšetřovací vazbě.

V říjnu byl odsouzen na 14 měsíců podmíněně za poškozování zájmů republiky a začátek roku 1978 opět strávil ve vyšetřovací vazbě.

⁵⁴V dubnu 1978 se Havel stal spoluzakladatelem a mluvčím *Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných* (VONS) a ve stejném roce také uveřejnil esej *Moc bezmocných*, analýzu stavu komunistického režimu a program nenásilného odporu vůči němu. V květnu 1979 byl spolu s dalšími členy VONS zatčen, což znamenalo dalších pět měsíců ve vazbě. Tehdy napsal své ženě dopisy, které se později staly základem knihy **Dopisy Olze**. V říjnu 1979 se konal proces s celou skupinou a Havel byl za podvracení republiky odsouzen na čtyři a půl roku bez možnosti podmíněného propuštění. Samotný pobyt ve vězení mu trvale podlomil zdraví a v únoru 1983 byl ze zdravotních důvodů propuštěn. Zbytek trestu byl Václav Havel v domácím vězení. Roku 1987 spolupracoval na vzniku **samizdatových Lidových novin**, stal se členem jejich redakční rady i jejich přispěvatelem.

⁵⁴ TOUŠEK, Petr. *rexter.cz* [online]. [cit. 14.5.2022]. Dostupný na WWW: https://www.rexter.cz/rubriky/politika/prezident-vaclav-havel-zi-votopis-a-dila_266.html

V roce 1988 se stal členem **Českého helsinského výboru**, který sledoval dodržování lidských práv, a když se 10.prosince 1988 konala první oficiálně povolená manifestace opozičních hnutí v době normalizace, byl jedním z vystupujících. 16.ledna 1989 byl zatčen za účast na demonstraci během **Palachova týdne** a v únoru byl odsouzen k dalším devíti měsícům vězení. Po odvolání mu byl trest snížen na osm měsíců, podmíněčně byl propuštěn už v květnu. V červnu 1989 byl jednou z osobností, které stáli za peticí Několik vět a v září se stal mluvčím Charty 77 za uvězněného Alexandra Vondru. V říjnu 1989 byl ještě naposledy zatčen, brzy byl ale propuštěn na svobodu.

Od prosince 1989 přetrvávala idea mezi studenty členy občanského fóra, že by měl být nově zvolený prezident Václav Havel, přičemž s jeho jmenováním by byly ukončeny i přetrvávající stávkky. Nebyl tu však pouze jeden kandidát po odstoupení Gustava Husáka. Mezi kandidáty byl i L. Adamec, kterého chtěla dosadit KSČ, ale také A. Dubček pro kterého lobovala slovenská Národní fronta. Po minulosti zůstali ve hře pouze dva kandidáti Havel a Dubček. Podle geografie to také vypadalo, která část Československa volí mezi touto dvojicí. Na Slovensku převládala podpora Dubčeka a v Česku a Moravu zase Havlova podpora.

⁵⁵V souboji proti Dubčekovi byl Havel v jisté výhodě. Jeho přízeň byla velmi diverzifikovaná, nejen studenti a členové OF, ale také další stávkující a nově vznikající nekomunistické strany.

Situace ohledně voleb nebyla zcela jednoduchá, neboť OF trvalo na zachování ústavního principu, kdežto komunisté chtěli volbu přímou, což by mohlo Václava Havla znevýhodnit. Nicméně velké podpory Havel dosáhl za podpory Čalfy, který vyzval komunisty k volení Václava Havla. Dokonce sám M. S. Gorbačov podpořil Václava Havla a tím tak odepřel svoje sympatie k Adamcovi.

⁵⁶Ke zvolení Václava Havla přispěl i sám Husák, který svým tahem dosadit Čalfu na místo premiéra původem ze Slovenska. Platila totiž nepsaná zásada, která deklarovala, že dvojice premiér-prezident musí být ve složení Čech a Slovák.

⁵⁵ EMMERT, František. *Sametová revoluce: cesta ke svobodě*. V Brně: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2834-3.

29. prosinec znamenal jednomyslné zvolení Václava Havla do funkce prezidenta Federálním shromážděním. Alexandr Dubček se stal o den dříve předsedou parlamentu. Těmito kroky definitivně skončila Sametová revoluce. Postupně docházelo k nastavení systému na demokracii a organizaci prvních svobodných voleb datovanou na červen 1990.

⁵⁶ EMMERT, František. *Sametová revoluce: cesta ke svobodě*. V Brně: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2834-3

ZÁVĚR

Cíl práce byl naplněn faktem, že čtenář byl seznámen nejen s historickými souvislostmi, ale také s politickými souvislostmi na mezinárodním poli, které vedly ke změně režimu v Československu v období socialismu. Dalšího naplněného cíle této práce bylo seznámit čtenáře s výsledky Sametové revoluce. Výsledkem bylo dosažení nového systému a obměnou vedení našeho státu. Hlavou státu se stal Václav Havel, který byl tváří změn jak ekonomických, tak i politických změn.

První kapitola si kladla za cíl čtenáře seznámit s děním v období Studené války a poukázat na postavení Samotného Československa. V této kapitole bylo dosaženo faktu, že i události léta před revolucí měly značný dopad na její vývoj. Československo bylo ve studené válce bráno jako součást Sovětského svazu, který vedl boj proti západu. Válka měla několik úrovní. Každá tato úroveň byla odrazem snahy předčít stranu opozitní. SSSR se v této době snažilo o zlepšení postavení po druhé světové válce získáním území a jeho následného zapracování do svazu. Výsledkem tohoto období byl rozpad Sovětského svazu.

Druhá kapitola si kladla za cíl rozpracovat dopad Gorbačových změn na Československo, které se odrazily na změnu vztahů mezi ČSSR a SSSR. Revoluční myšlenky v SSSR znamenaly československé distancování se a následnou snahu československé komunistické strany udržet myšlenky před nastoleným systémem. Celkový obraz těchto vlivů měl za následek změnu vnitřního vývoje a následně vyvolanou Sametovou revoluci.

Kapitola zaměřená na Sametovou revoluci si kladla za cíl popsat revoluční rok 1989. Průřez roku 1989 byl docílen seznámením se s důležitými aktéry, událostmi, které podpořili rozpad komunismu u nás.

Naplnění cíle závěrečné kapitoly bylo dosaženo tím, že čtenář byl seznámen s výsledky sametové revoluce a následný dopad na Československé prostředí a jeho směr. Rozpadem komunismu začala nová éra naší vlasti, kterou vedl na postu prezidenta Václav Havel. Komunistická strana byla oslabena a zbavena vedoucí úlohy.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Odborná literatura

EMMERT, František. *Sametová revoluce: cesta ke svobodě*. V Brně: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2834-3

KREJČÍ, Oskar. *Sametová revoluce*. Praha: Professional Publishing, 2014. ISBN 978-80-7431-138-3.

EICHLER, Jan. *Od Hirošimy po Bělehrad. Válka a mír ve druhé polovině 20. století*. Praha: Charles University in Prague, Karolinum Press. 2014, str. 274. ISBN 9788024622514

PÁNEK, Jaroslav a TŮMA, Oldřich. *Dějiny českých zemí*. Praha: Charles University in Prague, Karolinum Press. 2018, str. 676. ISBN 9788024639949.

Seznam použitých internetových zdrojů

UNIVERZITA PALACKÉHO, Pedagogická Fakulta. *ks.upol.cz* [online]. [cit. 14.4.2022]. Dostupný na WWW: <http://ksv.upol.cz/txt/DejinyCSR.pdf>

MAGAZIN, Zoom. *zoom.iprima.cz* [online]. [cit. 25.4.2022]. Dostupný na WWW: <https://zoom.iprima.cz/cernobyl>

COMMITTEE, Czech Helsinki. *helcom.cz* [online]. [cit. 25.4.2022]. Dostupný na WWW: <http://www.helcom.cz/cs/o-nas/historie/>

VLČEK, Tomáš. *totalita.cz* [online]. [cit. 27.4.2022]. Dostupný na WWW: http://www.totalita.cz/1989/1989_1126.php

OCHRÁNCŮ PŘÍRODY, Český Svaz. *csop.cz* [online]. [cit. 27.4.2022]. Dostupný na WWW: http://www.csop.cz/index.php?cis_menu=1&m1_id=1001&m2_id=1062&m_id_old=999

VLČEK, Tomáš. *totalita.cz* [online]. [cit. 27.4.2022]. Dostupný na WWW: <http://totalita.cz/vysvetlivky/of.php>

REVOLUCE, Deník. *denikrevoluce.cz* [online]. [cit. 29.4.2022]. Dostupný na WWW: <https://www.denikrevoluce.cz/cs/day/1989-11-21>

GAZDÍK, Jan. *Idnes.cz* [online]. [cit. 7.5.2022]. Dostupný na WWW: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/1989-tanky-zastavila-schuzka-s-generalem.A071113_142943_domaci_nad

REVOLUCE, Deník. *denikrevoluce.cz* [online]. [cit. 12.5.2022]. Dostupný na WWW: <https://www.denikrevoluce.cz/cs/den/1989-11-29>

Václav Havel, 2015. *komunismus.eu*. <http://komunismus.eu/vaclav-havel/> (accessed May 12, 2022).

TOUŠEK, Petr. *rexter.cz* [online]. [cit. 12.5.2022]. Dostupný na WWW: https://www.rexter.cz/rubriky/politika/prezident-vaclav-havel-zi-votopis-a-dila_266.html

SEZNAM ZKRATEK

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

ČSSR – Československá socialistická republika

SRN – Spolková republika Německo

NF – Národní fronta

FS – Federální shromáždění

KBSE – Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě

VONS – Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných

OF – Občanské fórum

ÚV KSČ – Ústřední výbor komunistické strany Československa

ÚV KSSS – Ústřední výbor komunistické strany Sovětského svazu

VPN – Veřejnost proti násilí

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1.....	27
Obrázek 2.....	27

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Petr Bartoška

Obor: Mezinárodní vztahy a diplomacie

Forma studia: prezenční

Název práce: Revoluční rok 1989 a jeho vliv na ČSSR

Rok: 2022

Počet stran textu bez příloh: 50

Celkový počet stran příloh: 1

Počet titulů českých použitých zdrojů: 4

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 11

Vedoucí práce: PhDr. Vít Rouč Ph.D.

